

УДК 339.982

Брятко А. А.
аспірант кафедри світового господарства
та міжнародних економічних відносин
Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова

Briatko A. A.
PhD student of the World Economy and
International Economic Relations Department
I. I. Mechnikov Odessa National University

ЕКОНОМІЧНА КРИЗА ЯК ЕЛЕМЕНТ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО СОЦІУМУ

THE ECONOMIC CRISIS AS A SOURCE OF HUMAN SOCIETY DEVELOPMENT

Анотація. У статті розглянуто основні підходи до аналізу фінансово-економічних криз. Виокремлено показники аналізу стану національної економіки. Проаналізовано ключові чинники впливу внутрішньої та зовнішньої кон'юнктури на окремі країни. Надано оцінку використання ресурсів під час криз. Сформульовано першочергові пункти антикризового управління.

Ключові слова: світова фінансово-економічна криза, напрями кризового розбалансування, антикризове управління.

Вступ та постановка проблеми. Ще зі стародавніх часів мислителі розмірковували над сенсом людського буття. Головними питаннями, на які вони намагались дати відповіді, були досить абстрактними, але ідея розвитку людської цивілізації була досить вагомим. У зв'язку з цим основна частина античних філософів вважала, що головна властивість світу, у якому суспільство і господарство почувають себе затишно, – це рівновага і стабільність. Але проблема полягала в тому, що рівновага не знає різких зрушень. Стабільність, спокій та упевненість зупиняють процвітання і стійкість. Система не може існувати сама по собі без хаосу і без кризи. Стабільність і криза виступають в постійній конкуренції у розвитку будь-якої системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розроблення теоретико-методологічних основ дослідження фінансово-економічних коливань внесла ціла плеяда як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Зокрема, на пострадянському просторі цією проблематикою займалися О.М. Скібіцький, Р.А. Попов, А.А. Богданов, В.О. Василенко, К.О. Соломянова-Кирильчук. Щодо зарубіжних вчених, то до них можна віднести Дж. Кейнса, В.І. Кнорринга, Р. Бірнінгема, Е. Гілла, С. Вайта, Р. Хіта. Водночас поза увагою залишаються проблеми глобалізації кризових явищ та ефективне антикризове управління на міжрегіональному рівні.

Метою роботи є поглиблення та уніфікація теоретико-методологічних підходів до аналізу фінансово-економічних коливань.

Результати дослідження. Історично склалося так, що розвиток людства був пов'язаний з постійною боротьбою з незгодами – епідеміями, війнами тощо. У людини на підсвідомому рівні стало закладатися прагнення уникати кризових ситуацій. Через це, з одного боку, людство винаходить нові шляхи боротьби з цією проблемою, а з іншого – небажання бачити кризу призводить до більш глибокого її проникнення.

У сучасній літературі ще не встановилося загально-визнаного уявлення про кризи в розвитку соціально-економічної системи. Радянський енциклопедичний словник дає таке трактування цього поняття: «різкий, крутий перелом в чому-небудь, важкий перехідний стан або гостре утруднення в чому-небудь, важке положення» [1, с. 653].

Аналогічну інтерпретацію дає і Вебстерський міжнародний словник англійської мови. Відповідно до нього криза – це «переломний момент в кращу або гіршу сторону, хворобливий період, вирішальний момент» [2, с. 229]. Отже, ключовою характеристикою є момент або стан неповернення до попереднього порядку функціонування системи.

Загалом же термін «криза» походить від грецького слова “crisis”, яке означає «вирок з будь-якого питання або рішення в сумнівній ситуації». Також може означати «вихід, рішення конфлікту». В такому значенні термін часто застосовувався Гіппократом і в медичній практиці, де він трактується як вирішальна фаза проходження хвороби. В цьому значенні визначення поняття «криза» сформулював історіограф Р. Козеллек. Відповідно до його тлумачення криза – «це ледве вимірний, переломний момент, при якому рішенням є або смерть, або життя» [3, с. 7].

Класична економічна категорія кризи означає небажану і драматичну фазу в економічній системі. Каталізатором кризових явищ є коливання і негативні процеси, що відбуваються в соціально-економічному житті суспільства. Представники класичного напрямку по-різному характеризують кризу. Отже, Дж. Міль визначає кризу як процес, «коли погляди зазнають серйозних змін». Таке визначення кризи дає змогу припустити, що йдеться про тимчасовий інтервал, коли відбувається реструктуризація економічної системи.

Таким чином, під кризою розуміють не тільки зміну позитивної тенденції на негативну, але й навпаки: зміну негативної тенденції на позитивну, але лише за умови, що зміни носять вирішальний, переломний характер. Отже, дії управлінської верхівки повинні бути спрямовані на запобігання погіршенню стану всієї системи, хоча, починаючи з певного переломного моменту, робота буде спрямована на створення кризи.

Цей парадокс пояснюється тим, що будь-яка тенденція носить стійкий характер. Будь-які ж спроби порушити цю тенденцію автоматично ведуть до порушення стійкості і, швидше за все, до кризи. Це підтверджує той факт, що основними характеристиками кризової ситуації є нестійкість її стану і схильність до зовнішніх і внутрішніх впливів.

Р.А. Попов, зокрема, писав: «Кризовий стан системи – це таке її положення, в якому базові параметри – платіжний баланс, об'єми виробництва і продажів, трудоуваж-»

тість – знаходяться в нестійкому стані, з якого вона може бути виведена порівняно незначними внутрішніми або зовнішніми діями, наслідком чого стає перехід її на іншу якість» [4, с. 17–18].

З природничо-наукової точки зору система, нестійка по відношенню до зовнішніх дій, є надмірно відкритою. І навпаки, система, нестійка по відношенню до внутрішніх дій, є надмірно закритою.

Отже, криза не завжди носить небажаний, негативний характер. Більш того, в деяких випадках має сенс не тільки не запобігати, але навіть провокувати кризу з метою її виправлення на більш ранній стадії.

На думку багатьох учених, криза найпомітніше виявляється саме під час зміни підвищувальної тенденції на знижувальну, а не навпаки. Так, засновник класичної економічної теорії Дж. М. Кейнс писав: «У економічному циклі є ще одна характерна межа, яку наша теорія повинна пояснити, якщо вона правильна, а саме явище кризи, тобто раптової і різкої, як правило, зміну підвищувальної тенденції на знижувальну, тоді як при зворотному процесі такого різкого повороту часто не буває» [5, с. 251].

На думку австрійської школи, фундаментальні ознаки економічних криз можна розділити на дві великі групи:

- зарегульованість економічного життя, що характерно для будь-яких утворень, де домінує інституціональний характер відносин; результатом є запізнення отримання інформації з реального сектору та неадекватність реагування;

- управлінські перекося; яскравим прикладом є сьогодення банківська система, що функціонує за принципом часткового резервування; значна частина кредитних коштів видається поза наявністю реальних збережень, що робить виробниче інвестування непропорційно капіталомним.

В основі маржиналістського підходу лежить принцип граничної необхідності благ. Співвідношення балансу попиту та пропозиції в контексті граничного споживання є осовим фактором аналізу. Виходячи з цього, можна сказати, що кризи наступають в період ефективного задоволення граничного попиту більшістю товарів, а нових вихідних напрямів корисного інвестування не створено, отже, відбувається уповільнення руху капіталів, а як наслідок – рецесія.

Марксистська теорія вбачає витоки криз в попередньому підвищенні ефективності виробництва. Капіталістична система сприяє підвищенню ефективності та зниженню видатків, зокрема заробітних плат. Результатом стають кризи перевиробництва на фоні падіння сукупного попиту.

Теорія неомарксизму допускає можливість стабільного існування капіталістичної системи лише за умови державної координації вектору розвитку суспільного життя. Відповідно, кризи наступають в період пікового підвищення ефективності виробництва, що характеризується відсутністю вектору зайнятості вивільненого людського потенціалу.

На думку представників неокласицизму, фундаментальним твердженням є довгострокова стабільності ринку як результат гнучості цін та доходів суб'єктів господарювання. А головним важелем дестабілізації рівня цін можуть бути очікування майбутніх змін, а також ірраціональна поведінка господарств під час зміни умов функціонування економіки.

Водночас більшість шкіл має більше спільного, ніж спірного. Зокрема, представники класичної та неокласичної шкіл вважають, що локомотивом розвитку є інновації та зміни у виробництві, а розширення кредиту є констан-

тою для банківської системи. Монетаристи ж вважають, що саме умови кредиту створюють систему розвитку інновацій та виробництва. Але всі сходяться на двосидності процесу, зважаючи лише на черговість.

Якщо розглядати більш конкретно погляди науковців, то варто зазначити, що відомий радянський економіст і філософ О.О. Богданов так описував природу кризи: «розрив тектологічної межі між двома комплексами є загалом початком їх кон'югації, моментом, з якого вони перестають бути тим, чим вони були – тектологічними відмінностями, і утворюють якусь нову систему, з подальшими перетвореннями, виникненням зв'язків, дезінтеграцій (розрив зв'язків, розділення цілого, відособлення його частин), часткових і повних, словом, це організаційна криза даних комплексів. Утворення тектологічної межі, створюючи з даної системи нові окремість, також робить її в організаційному сенсі не тим, чим вона була: це також є криза, тільки іншого типу. Всі кризи, що спостерігаються в житті і в природі, всі «перевороты», «революції», «катастрофи» і інше належать до цих двох типів» [6, с. 176]. Таким чином, криза системи є нічим іншим, як переходом її з одного стану в інший.

Цікавий підхід до визначення кризи можна знайти в роботах Ж. Сисмонді та Р. Хоутрі. На їхню думку, структуру кризи створюють два протилежні матеріальні об'єкти, які знаходяться в ній в процесі взаємодії. Один з них руйнівний, другий – творчий, але обидва є складовими елементами економічного циклу. Відповідно, головною метою антикризового управління є виокремлення творчої складової та вливання ресурсів в її розвиток.

П. Самуельсон асоціював кризу з рівноважним станом. Відповідно до його тлумачення рівновага – це «такий стан, при якому зберігається здібність господарського процесу до саморегулювання» [3, с. 8]. З цієї точки зору криза є ситуацією, коли у менеджерів обмежені можливості до внутрішньофірмового регулювання господарського процесу. Відповідно, головною метою є вироблення нестандартних методів управління та реорганізація структури окремого суб'єкта господарювання до рівня, що відповідає умовам, що склалися на ринку.

Таким чином, добре видно, що серед економістів немає єдності у поглядах щодо природи виникнення кризових явищ.

Водночас витоки сьогодення розбалансування лежать саме в площині фінансового перерозподілу. Отже, необхідно визначити, що з інтегральної точки зору фінансовий ринок – це система ринкових відносин, що забезпечує акумуляцію та перерозподіл фінансових потоків в цілях безперервності та рентабельності виробництва [17]. У разі раціонального використання залучених коштів відбувається прискорення зростання. В протилежному випадку створюються перекося в розвитку економічних систем.

В основі ефективності фінансового перерозподілу лежить діалектична протилежність, що відображається, з одного боку, в зацікавленості учасників в отриманні максимального прибутку, а з іншого – у функціональному постулаті оптимального перерозподілу коштів для стабільного розвитку економічної системи загалом. Отже, в кризовий період відбуваються процеси, що не дають можливості ефективно управляти окремим економічним суб'єктом.

Значна частина науковців кластеризують фінансовий ринок та виводять закономірності розбалансування на його окремих представників. М. Борно та Дж. Ландон-Лейн характеризують міжнародну фінансову кризу як «банківську, котра, супроводжуючись валютною та борговою, виникає на декількох континентах та країнах, включаючи розвинені та ті, що розвиваються» [18, с. 6]. Однак

для побудови реальної моделі світової кризи доцільно використати системний підхід. Такий вибір обумовлено специфікою фінансово-економічного процесу, який складається з вищого рівня – світової економіки – та нижчого – регіональних господарств та транснаціональних компаній. Більш того, основна частина чинників розбалансування має кумулятивні характеристики.

Наступним напрямом розгляду теми економічної кризи буде визначення механізму розвитку кризи. Загалом під економічним механізмом прийнято розуміти «ланцюг послідовних, взаємозалежних економічних явищ. Як і будь-який економічний механізм, механізм виникнення кризового стану «запускається» суб'єктами, що ініціюють вихідні економічні явища. Під впливом цих вихідних економічних явищ починається процес проходження (без додаткового імпульсу) одного за іншим у визначеній послідовності низки взаємозалежних економічних явищ (ефект падаючого доміно), наприкінці якої настає завершальне явище – кризовий стан.

У ролі вихідних чинників можуть виступати чисельні і різноманітні за характером і силою початкового імпульсу економічні явища, що ініціюються агентами як зовнішнього, так і внутрішнього середовища» [3, с. 8].

Отже, на макроекономічному рівні відбувається фундаментальний процес, що впливає з моделі вільної конкуренції, а саме криза перевиробництва. В ході побудови економічних зв'язків відбувається конкурентна боротьба, що провокує відсіювання неефективних ланок господарства. З плином часу капітал концентрується у невеликого прошарку населення, водночас виробничі потужності переходять на рейки масового виробництва, яке дає змогу застосовувати більш дорогі засоби виробництва. Іншими словами, створюється тренд стагнації робочої сили, яка фактично і є ключовим споживачем продукції. Відповідно, ключовою проблемою стає збут широкого асортименту виробленої продукції в системі, де майже всі суспільні процеси максимально оптимізовані, а нові галузі ще не створені.

Спусковим гачком гострої фази кризи можуть слугувати різні фактори. Наприклад, за часів Великої депресії 1929–1933 років це були біржові спекуляції з цінними паперами, у 1973 році – проблеми з поставками вугледнів на фоні розвитку конфлікту на Близькому Сході, у 2000 році – заінвестованість ринку інтернет-комерції та зависока довіра до цього сегменту як основного інструмента отримання прибутку, у 2008 році – криза іпотечного кредитування. Однак фундаментальною проблемою як завжди залишається концентрація фінансового капіталу в руках обмеженої групи людей, внаслідок чого створюється дефіцит попиту. Для вирішення проблеми було випробувано два шляхи: перший в США в 30-х роках, що полягав у перерозподілі майже половини національного доходу шляхом реформування податкової системи та створення масового платоспроможного попиту, а також впровадження методів індикативного стратегічного планування; другий в СРСР, який мав під собою систему планування комплексного розвитку нових індустрій економіки на основі директивного інвестування. Тут важливо одразу сказати, що головною проблемою першого підходу є низька швидкість реагування на зовнішні макроекономічні імпульси. Разом Водночас необхідно відзначити її високий рівень саморегуляції. Щодо другої системи, то вона має характер наздоганяючої та може існувати лише за умови окресленої кінцевої мети. У разі відкритої конкуренції забюрократизованість системи «виробництва – контроль – споживання» створює закритично великі видатки за розширення номенклатури продукції.

В контексті цього хотілося б приділити увагу такому поняттю, як теорія управління, адже саме вона допомагає визначити головні причини кризових явищ в економіці та дає змогу ефективно боротися з ними. Отже, теорія управління вивчає «закономірності організації управлінського процесу і виникаючі під час цього процесу відносини між людьми, визначає методологічні прийоми, що співпадають зі специфікою об'єкта вивчення, розробляє систему і методи активного впливу на об'єкти управління і визначає способи передбачення і прогнозування процесів, що вивчаються» [7, с. 19].

Таким чином, ми бачимо, що фактично ця теорія розподіляється на два великі підрозділи: перша створює системне бачення суспільних відносин, де враховується якомога більше фактів та можливих загроз, а друга розробляє і реалізовує заходи, спрямовані на нейтралізацію найбільш небезпечних чинників, які інтенсивно впливають на завершальне явище.

З точки зору принципів, на які спирається теорія, можна виділити такі:

- принцип цілеспрямованості (основна мета визначається на початку);
- принцип модельованості (наявність плану за будь-якого розгортання);
- принцип фізичної досяжності (кожне проміжне завдання має бути конкретним, а також бути інтегральною складовою загального плану дій).

Отже, розглянувши головні засади теорії управління як науки, треба визначити, які існують причини та стадії розвитку кризи, які фактори впливають на її розвиток та подолання.

Насамперед необхідно знати причину її походження. Відомий економіст В.О. Василенко визначив шість причин виникнення кризи: «1) об'єктивні; 2) суб'єктивні; 3) внутрішні; 4) зовнішні; 5) техногенні; 6) природні» [8, с. 12]. На основі класифікації загрози обирається набір інструментарію регулювання та вносяться корективи в розвиток окремого підрозділу або галузі.

Майже всі дослідники кризових явищ в економіці як окремих країн, так і глобального господарства сходяться на тому, що будь-яка криза проходить такі стадії: потенційна криза, латентна, гостра подолана, неподолана.

Потенційна стадія характеризується звичайним плином речей, але точка відліку розпочата. Зазвичай такою точкою є прийняття стратегічного курсу розвитку або таргетування окремого сегменту ринку. В цей час формуються підвалини кризового розбалансування.

Латентну стадію відображає наявність дисбалансів, які існують в системі. Але їх величини ще не є критичними. Саме на цьому етапі з'являється момент неперенесення, коли управлінський ланцюг сформований, вектор розвитку обраний, ресурсів на нову реорганізацію або обмаль, або немає в принципі. Зрештою, криза переростає в свою гостру фазу.

Водночас на будь-якому з цих етапів можна застосувати цілу низку заходів, спрямованих на подолання проблеми. Також треба брати до уваги такі фактори під час вирішення кризи на третій стадії:

- «брак ресурсів для подолання кризи;
- чим більша кількість майна та людей перебувають під загрозою, тим більше стає потреба визначення пріоритетів – чим жертвувати, а що рятувати;
- небезпека виникає там, де на неї не чекають;
- перша кризова ситуація може призвести до появи інших, які теж потребуватимуть ефективного менеджменту» [9, с. 26].

Водночас з метою запобігання поглибленню криз в економічній діяльності було створено взаємопов'язану систему стратегічного і ситуаційного або оперативного менеджменту. Для початку хотілося б визначити суть цих двох понять. Отже, стратегічне управління – це «не чітко визначені дії і тим більше не конкретний план робіт <...> – це концепція виживання в певних умовах» [10, с. 25]. У більш вузькому розумінні стратегічне управління – це «система, що являє собою динамічний процес аналізу, вибору стратегій, планування, забезпечення і реалізації розроблених планів, що полягає у повторювальності циклі розв'язання п'яти основних завдань.

- 1) Формування стратегічного бачення організації.
- 2) Перетворення стратегічного сценарію і місії у вимірні цілі.
- 3) Розробка стратегії для досягнення бажаних цільових результатів.
- 4) Реалізація і виконання обраної стратегії кваліфіковано й ефективно.
- 5) Оцінка рівня досягнень, розгляд нових напрямів розвитку» [11, с. 18–19].

Таким чином, завданням стратегічного управління є вироблення довгострокового вектору розвитку.

Щодо оперативного управління, то його метою є «виробництво товарів і послуг з ціллю отримання прибутку від їх реалізації, пошук шляхів найефективнішого використання ресурсів, а також раціональне використання виробничого потенціалу» [12, с. 31].

Якщо дивитися на цей вид управління з точки зору функціональності, то необхідно визначити його ключові методи. Такі дослідники, як В.І. Шостка та В.О. Василенко, виділили такі «методи ситуаційного менеджменту: адміністративні; економічні; соціально-психологічні» [13, с. 25].

Адміністративний вплив створює загальну картину функціонування, динаміки, розвитку, контролю та результатів роботи системи, відносно якої відбувається маніпуляція. Важливим фактором цього методу є його відповідність наявним умовам та адекватності реагування.

Економічні методи відображають роботу з рядом суб'єктів господарства, спрямовану на стимулювання ефективної роботи колективів, підвищення ролі інноваційних, неординарних підходів вирішення завдань.

Соціально-психологічні засоби дають змогу опосередковано впливати на великі прошарки населення, стимулювати інтерес до визначених напрямів розвитку, створюють позитивний образ роботи управлінської верхівки, сприяють становленню внутрішнього інноваційного процесу.

Отже, визначивши поняття, зміст та мету стратегічного та ситуаційного менеджменту, можна побачити, що в синтезі вони надають більше ніж достатньо інструментів для досягнення поставлених цілей.

Наступними напрямками дослідження є принципи управління та використання капіталу, залучення оборотних фондів, розгляд процедури санації як інструмента запобігання входження у фазу нездоланої кризи.

Питання принципів управління використанням капіталу фактично є одним з методів ситуаційного менеджменту. Взагалі існує п'ять «принципів управління використанням капіталу: 1) інтегрованість з загальною системою управління, 2) комплексний характер формування управлінських рішень, 3) високий динамізм управління, 4) варіативність підходів в розробці окремих управлінських рішень, 5) орієнтованість на стратегічні цілі» [14, с. 65].

В кризових ситуаціях не завжди вистачає коштів, які б могли задовольнити потреби антикризового управління. Ця обставина зумовлює використання кредитного ресурсу. Інструментом для реалізації цього завдання часто слугують оборотні кредитні фонди, влиті через підтримку держави.

Отже, з огляду на інтереси держави першочерговим завданням є надання дешевих кредитних коштів більшості підприємств для збереження ліквідності основних фондів, недопущення масових банкрутств в результаті фінансового голоду.

Висновки. Таким чином, розглянувши питання сутності кризових явищ, можна зробити висновки, що проблемами кризи в господарському житті займалися дослідники ще з античних часів. Згоди щодо визначення цього поняття в наукових колах немає й досі, але майже всі сходяться на тому, що воно характеризується крайнім загостренням протиріч у соціально-економічній системі. Також було визначено головні причини кризових явищ: об'єктивні, суб'єктивні, внутрішні, зовнішні, техногенні, природні. Окреслено кризові стадії: потенційна, латентна, гостра, подолана, неподолана. Були опрацьовані головні характеристики ситуаційно-стратегічного управління, а також визначено, що лише за допомогою комплексного підходу та використання п'яти принципів використання капіталу можливо запобігти банкрутству. Резюмовано, що для держави головними цілями антикризового управління є недопущення різких коливань реального сектору економіки, забезпечення збереження стабільності загального попиту в середньостроковій перспективі та вироблення стратегії розвитку та підтримання компаній-фундаторів нових кластерів економіки.

Список використаних джерел:

1. Советский энциклопедический словарь / под ред. А.М. Прохорова. – 3-е изд. – М. : Советская энциклопедия, 1984. – 1600 с.
2. New Webster's Dictionary and Thesaurus of the English Language / editorial director B.S. Cayne. – Danbury, CT: Lexicon publications, Inc, 1993 – 1149 p.
3. Скібіцький О.М. Антикризовий менеджмент : [навч. посібник] / О.М. Скібіцький. – К. : ЦУЛ, 2009 – 568 с.
4. Попов Р.А. Кризисный менеджмент индустриальной организации (теоретико-методологический аспект) / Р.А. Попов. – Волгоград : Изд-во ВолГУ, 2001. – 32 с.
5. Кейнс Дж.М. Общая теория занятости, процента и денег / Дж.М. Кейнс. – Петрозаводск : Петроком, 1993. – 307 с.
6. Богданов А.А. Тектология. Всеобщая организационная наука / А.А. Богданов. – М. : Экономика, 1989. – Кн. 1. – 303 с.
7. Кнорринг В.И. Теория, практика и искусство управления : [учебник для вузов по специальности «Менеджмент»] / В.И. Кнорринг. – 2-е изд., изм. и доп. – М. : Норма-инфра-М, 2001. – 511 с.
8. Василенко В. О. Антикризове управління підприємством : [навч. посіб.] / В.О. Василенко. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 501 с.
9. Хіт. Р. Антикризовий менеджмент для керівників / Р. Хіт ; [пер. з англ. Р.Л. Ткачук, С.М. Рябчук, Н.І. Мішеніна]. – К. : Всеуіто, Наукова думка, 2002. – 566 с.
10. Осовська Г.В. Стратегічний менеджмент: теорія та практика : [навч. посібник для ВУЗів] / Г.В. Осовська та ін. – К. : Кондор, 2003. – 191 с.
11. Василенко В.О. Стратегічне управління : [навч. посібник для вузів] / В.О. Василенко, Т.І. Ткаченко. – К. : ЦУЛ, 2003. – 395 с.

12. Виханский О.С. Стратегическое управление : [учебник для вузов] / О.С. Виханский. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Гардарика, 1999. – 292 с.
13. Василенко В.О. Ситуаційний менеджмент : [навч. посібник для ВУЗів] / В.О. Василенко, В.І. Шостка. – К. : ЦУЛ, 2003. – 284 с.
14. Бланк И.А. Управление использованием капитала / И.А. Бланк. – К.: Ника-Центр, Эльга, 2000. – 508 с.

Аннотация. В статье рассмотрены основные подходы к анализу финансово-экономических кризисов. Выделены показатели анализа состояния национальной экономики. Проанализированы ключевые факторы влияния внутренней и внешней конъюнктуры на отдельные страны. Дана оценка использования ресурсов во время кризисов. Сформулированы первоочередные пункты антикризисного управления.

Ключевые слова: мировой финансово-экономический кризис, направления кризисной разбалансировки, антикризисное управление.

Summary. The paper deals with basic approaches of the analysis of financial and economic crises. Key analysis indicators of the national economy are determined. The factors of influence of internal and external environment to the country are analyzed. The assessment of resources usage during the crisis is processed. The anti crisis management priorities are formulated.

Key words: global financial and economic crisis, research methodology of economic crises, crisis management.